

Dret a la Pau: dret a tenir drets i a defensar-los

Jordi Armadans i Gil*

Introducció

El dret a la pau no és un dret estrictament esmentat en la Declaració Universal dels Drets Humans que es va aprovar, ara fa cinquanta anys, a París, en l'Assemblea de les Nacions Unides.

Com els altres drets de la tercera generació (dret al desenvolupament, dret al medi ambient i dret a la pau, fonamentalment), es tracta de drets que es dedueixen del conjunt de la Declaració, de l'esment que es fa a la necessitat de construir un ordre internacional que preservi el contingut i els drets recollits en la Declaració i, finalment, de l'evolució dels processos polítics, socials i econòmics en el nostre món. Diverses situacions de crisi en els darrers anys, ja siguin ecològiques (com ara, entre moltes altres, la fuga a la central nuclear de Txernòbil), humanitàries (com ara, per exemple, la que s'ha viscut successivament a la zona dels Grans Llacs del continent africà) o bèl·liques (pensem en el conflicte als Balcans) han evidenciat com la gestió i resolució d'aquestes qüestions supera, de bon tros, la capacitat —i també la voluntat— d'un Estat. Es tracta de dinàmiques que superen el marc estatal i demanen una capacitat de gestió —de governabilitat— més amplia.

En el fons, per tant, recollir el dret a la pau és empènyer cap a una més gran governabilitat mundial que faci possible el compliment dels drets humans de totes les persones. Si no avancem cap a aquest horitzó, difícilment podem arribar a un estadi de respecte satisfactori al conjunt de drets i llibertats promulgats en la Declaració Universal dels Drets Humans.

* Jordi Armadans i Gil és polítòleg i periodista. Director de la Fundació per la Pau. Adreça professional: Fundació per la Pau. Pau Claris, 76, pral., 1^a. 08010 Barcelona. Telf.: 93 3025129. Fax: 93 3017562. E-mail: perlapau@pangea.org

Sobre la pau

Abans de parlar del dret a la pau hauríem, però, de definir-la.

Segons diverses tradicions de pensament i corrents teòrics, hi ha dues perspectives bàsiques a l'hora de definir la pau. Una, la *pau negativa*, que es definiria per absència d'allò que es vol evitar: la violència i la guerra. Una altra, la *pau positiva*, que seria l'estadi en el qual ni es dona violència ni es donen les condicions perquè aquesta es generi. Des de la primera perspectiva, el treball per la pau consistirà a reduir la violència física i la predisposició personal i moral a fer-la servir. Des de la segona perspectiva, a més d'això, s'insistiria en el fet que aconseguir la pau també passa per generar condicions de justícia, llibertat, respecte als drets humans..., per evitar l'esclat de violència o de conflicte violent.

La consecució del dret a la pau

Sent molt sintètics, hi ha dos camins bàsics en la construcció d'una societat on hi hagi pau: l'educació per la pau i l'acció d'incidència del moviment pacifista. En el fons, però, cal dir que totes dues dinàmiques estan entrelaçades (quan es fa una acció pel desarmament, s'educa i quan s'educa es provoca l'acció i el canvi social).

1. EDUCACIÓ PER LA PAU. EL TREBALL EN VALORS

Tota la tasca orientada a crear valors i pautes de pau. És el vessant de l'educació per la pau, ja sigui en els àmbits formals o en activitats de lleure, que aborda la sensibilització i la reflexió a nivell personal sobre els conflictes i la manera d'afrontar-los i superar-los.

Algunes idees importants orientadores d'aquest treball d'educació per la pau (a tall indicatiu, i sense voluntat de ser exhaustius) serien les següents:

a) Els conflictes entre les persones i els grups humans són inevitables: podem evitar-ne alguns que estan basats en factors d'injustícia, i podem reduir-ne la virulència i el nivell d'enfrontament, però en darrer terme, sempre hi haurà diferències entre persones i grups humans.

b) Plantejar-se els conflictes d'una altra manera: viure els conflictes i les diferències entre persones i grups humans no com a fets traumàtics sinó com a situacions que ens poden permetre un coneixement més profund de la realitat, els límits i les identitats respectives.

c) La resolució dels conflictes ha de ser respectuosa, justa i no violenta: aprendre a resoldre els conflictes de manera creativa, no violenta, dialogada, comptant i buscant un resultat òptim, just i satisfactori per a ambdues parts.

2. LA INCIDÈNCIA POLÍTICA: DRETS HUMANS, DESARMAMENT I DESMILITARITZACIÓ COM A ELEMENTS DE CONSTRUCCIÓ DE LA PAU

Malgrat tot, la tasca de construir la pau, de garantir i fer efectiu el dret a la pau no passa només per un canvi de valors a nivell personal. També passa per un canvi d'estructures, de prioritats polítiques per part de governs, estats, organismes públics i privats i institucions internacionals.

Podem pensar en quatre vies per anar superant la guerra com a forma de relació entre els pobles i per superar, també, les causes i condicions que afavoreixen el sorgiment de les guerres:

a) Conèixer i investigar el(s) perquè(s) dels conflictes: a fi d'intentar superar les guerres i estalviar-nos alguns conflictes, és necessari conèixer-ne les causes. Segons molts estudis realitzats, la fam, la misèria, la lluita per recursos ecològics escassos, la manca de participació política, la discriminació de col·lectius i minories, etc., són factors claus en el sorgiment i esclat de conflictes.

b) Desenvolupar polítiques que permetin superar les causes de molts conflictes: si la fam o la conculcació dels drets i llibertats de col·lectius culturals són causes segures de guerra i violència, per què no treballem per l'eradicació de la pobresa i de la fam o pel respecte als drets humans? Desenvolupar polítiques de seguretat ecològica, alimentària, migratòria, econòmica, etc., són factors que ens apropen molt més a la pau que no pas la preparació de la guerra.

c) Instaurar mecanismes de prevenció de conflictes: és molt més útil i eficient invertir en prevenció de conflictes que intentar-los gestionar un cop els conflictes han sortit, i encara més quan aquests han degenerat en violència i guerra oberta.

d) Investigar nous camins per a la resolució de conflictes: en cas que sorgeixin conflictes i que es converteixin en guerres obertes, cal formular, dissenyar i practicar noves fórmules d'intervenció que no es basin en la violència o la força bruta. Així, des del món de la no-violència (les accions no violentes, els sistemes de defensa popular-no violenta ...) s'han generat moltes idees i pràctiques en les quals caldria aprofundir i incidir.

Què estem fent, però?

Tot i que hi ha, hi ha hagut, i hi haurà, millores i exemples de passos positius cap a la construcció de la pau, en molts aspectes no s'està avançant en la línia esmentada. En el fons, més que construir la pau, s'està invertint en la preparació, conscientment o inconscientment, de la guerra. Només cal comparar els recursos destinats a despeses militars i comparar-los a despeses socials en molts països del tercer món, comparar la investigació científica per a usos militars i la investigació científica en noves formes de resolució de conflictes; o pensar en l'existència de dinàmiques tan negatives com el comerç d'armes i veure els nivells ridículs d'ajut al desenvolupament.

En definitiva, s'inverteix molt en defensa militar i molt poc en autèntica seguretat humana. Un cert sentit comú, ens portaria a pensar que el militarisme és un mal menor per defensar les persones. Pensem, però, en la catàstrofe que fa poc ha assolat Amèrica Central: l'amenaça més bèstia i destructiva que ha segat la vida i el futur de milers i milers de persones a Hondures, Nicaragua, Guatemala o El Salvador no ha tingut res a veure amb el tema militar. Per més exèrcits moderns i armes sofisticades que aquests països tinguessin, les persones d'aquests països s'haurien vist, igualment, greument agredides. En canvi, promoure més justícia i participació democràtica segur que hauria pal·liat part de la destrucció d'edificis, barris i municipis absolutament precaris i mancats de les condicions mínimes de solidesa i seguretat.

Un darrer apunt: per avançar cap a la consecució del dret a la pau, és imprescindible l'acció organitzada i la presa de consciència col·lectiva de les ciutadanes i els ciutadans. Avui que parlem de la fi del servei militar o que recordem el tan preuat Tractat Contra les Mines Antipersona, bé caldria recordar que tot això no hauria estat possible sense la implicació i esforç de moltes persones i organitzacions d'arreu del món.

Paraules clau

Educació i investigació per la Pau

Resolució no violenta de conflictes

Desarmament i desmilitarització

Consciència col·lectiva

Respecte als drets humans

Abstracts

El autor defiende un Derecho no mencionado directamente en la Declaración Universal de los Derechos Humanos: el Derecho a la Paz. Derecho que se deduce —como todos los de la tercera generación- del conjunto de la misma y que surge de la necesidad de construir un orden internacional que defienda los derechos recogidos en la Declaración y derivados de la evolución de los procesos políticos, sociales y económicos de los últimos tiempos, esto es, crisis ecológicas, humanitarias, bélicas que requieren respuestas más amplias. El autor analiza los conceptos de paz (positiva y negativa) y los relaciona con la violencia física, psicológica y estructural y señala dos vías para trabajar para la paz, a fin de conseguir el Derecho a la Paz: la educación para la paz y la acción de movimientos pacifistas.

L'auteur défend un Droit qui n'est pas directement mentionné dans la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme: le Droit à la Paix. Ce droit se déduit - comme tous ceux de la troisième génération - de l'ensemble de la Déclaration et surgit du besoin de construire un ordre international qui défend les droits contemplés dans la Déclaration et dérivés de l'évolution des processus politiques, sociaux et économiques de ces derniers temps, c'est à dire, les crises écologiques, humanitaires, de guerre, qui requièrent des réponses plus amples. L'auteur analyse les concepts de paix (positive et négative) et les met en rapport avec la violence physique, psychologique et structurelle et indique deux voies pour travailler pour la paix, afin d'atteindre le Droit à la Paix: l'éducation pour la paix et l'action des mouvements pacifistes.

The author defends a right not specifically mentioned in the Universal Declaration of Human Rights: the Right to Peace. This right can be deduced - as can all those of the third generation - from the Declaration and it arises from the need to construct an international order which defends the rights contained in the Declaration. These rights are derived from the evolution that has taken place in political, social and economic processes in recent times, marked as they have been by ecological, humanitarian crises and war, which require wide-ranging responses. The author analyses the concepts of peace (positive and negative) as well as those related with physical, psychological and structural violence and identifies two ways in which to work for peace, so as to eventually obtain the Right to Peace: education for peace and the work of the pacifist movements.